

Burhanettin Onat (1894-1976)

Doktor ve siyasetçi.

Tam adı Hasan Burhanettin'dir.10 Mayıs 1894 tarihinde Rodos adasında, 5 çocuklu bir ailenin evladı olarak dünyaya gelmiştir. Antalya, Merkez Elmalı Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Babası Varna eşrafından Hacı İzzettin Efendi'nin oğlu Cafer Sadık Bey, annesi Binbaşı Hasan Bey'in kızı Hanife Mümire Hanım'dır. İlkokula Rodos'ta Medrese-i Süleymaniye'de başlamıştır. Fransızca öğrenmesi için Alliance Mektebinde de öğrenim görmüştür. Daha sonra da babasının görevi gereği ilkokul son sınıfı, rüştiye ve idadinin ilk sınıfını İstanbul'da Numune-i Terakki okulunda okumuştur. 1908'de Şam'da başladığı idadi öğrenimini, İstanbul Kabataş sonra da Halep Sultanisinde sürdürmüş ve Temmuz 1910'da mezun olmuştur. Bir yıl süre ile Halep'te Fransız Frerler Okulu'na öğrenim görmüştür. 1912'de Mekteb-i Tıbbiyye (İstanbul Tıp Fakültesi) kaydolmuştur. Üniversite öğrenimi sırasında çocukluk arkadaşı Reşit Galip vasıtasıyla Türk Ocağına üye olarak kayıt yaptırmıştır. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine fakültenin kapanmasıyla öğrenimi yarıda kalmış ve yedek subay olarak askere alınmıştır. 6 ay süren talimin ardından Gümüşsuyu Askerî Hastanesinde Çanakkale cephesinden gelen yaralı askerlerin tedavisiyle ilgilenmiştir. Artan doktor ihtiyacını karşılamak amacıyla 1916 yılında Mekteb-i Tıbbiyyenin yeniden açılması üzerine yarım kalan öğrenimine yeniden başlamış ve 1918 Haziran ayında mezun olmuştur. Uzmanlık alanı hariciyedir. Gülhane Hastanesinde 6 ay görev yaptıktan sonra devam eden savaş nedeniyle 15 Kasım 1918'de İstanbul Askerî Tahniyye ve Furunlar İdaresi Hekimliğine atanmıştır. Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasını müteakip 1919'da terhis edilmiştir. Hocalarıyla birlikte "*Alemdar Sıhhat Yurdu*" adlı özel bir hastane kurmuşsa da işgal idaresinin baskısı karşısında, Dr. Adnan Bey'in (Adivar) de teklifiyle 5 Aralık 1919'da Anadolu'ya geçerek Türk İstiklal Harbi'ne katılmıştır. Aydın Nazilli Cephesinde Kızılay 5. İmdadı Sıhhi Heyet Operatörü olarak görevlendirilmiştir. Görevi sırasında Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe ile karşılaşmış ve başyazarlığını yaptığı "*Aydın İli*" gazetesinde milli direnişi destekleyen yazılarda yazmıştır. Nazilli cephesinin düşmesi üzerine Hilal-i Ahmer cemiyeti adına Burdur'da görev yapmaya başlamıştır. Bu sırada 1920 yılı Aralık ayında ilk kez Antalya'ya gelmiş ve şehrin iklimine, doğal güzelliğine hayran kalmıştır. Burdur Hilal-i Ahmer Hastanesinin tasfiye edilmesi üzerine Konya V. İmdad-ı Sıhhi hastanesinde görevlendirilmiştir. 17 Ekim 1921 tarihinde yüzbaşı rütbesine yükselmiştir. Konya Askerî Hariciye Hastanesi Operatörü ve Konya Hafif Mecruhin Hastanesi Operatörü olarak çalışmıştır. Antalya'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti Beşinci İmdad-ı Sıhhi Heyeti Antalya Laboratuvar Müdürlüğü, Antalya Menzil Hastanesi Başhekimliği, Burdur Menzil Hastanesi Operatörlüğü görevlerinin ardından 2 Şubat 1923'te Antalya Nokta Hekimliği görevine getirilmiştir. Savaşın sona ermesi üzerine 15 Ağustos 1923'te terhis edilmiş ve hizmetlerinden ötürü 19 Mayıs 1926 tarihinde TBMM tarafından 4622 numaralı kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Savaşın ardından iki yıl Antalya Memleket Hastanesinde görev yapmıştır. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Antalya Şube Başkanlığı da yapan Burhanettin Onat özellikle kente gelen göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması için yoğun çaba harcamıştır. 1923 yılı Haziran ayında açılan Türk Ocağının Antalya Şubesinin kurucu başkanıdır. Antalya Memleket hastanesindeki görevinden istifa ederek "*Antalya Sıhhat Yurdu*" adıyla özel bir hastane kurmuştur.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 1930 yılında Antalya'ya yaptığı seyahatte ona rehberlik yapan Burhanettin Onat, daha sonra Atatürk'ün isteğiyle 1930'da Cumhuriyet Serbest Fırkası (SCF) ile siyasete atılmıştır. 12 Eylül 1930 tarihinde SCF'nin Antalya teşkilatını kurmuş ve ardından hızla Fenike, Serik, Elmalı, Kaş, Manavgat ve Alanya kazalarında parti teşkilatlarını oluşturmuştur. Burdur il teşkilatının da kurucusu olan Burhanettin Onat, 1930 yılında

yapılan belediye seçimleri sırasında yaşanan olaylar esnasında halkı kışkırtmak suçlamasıyla tutuklanmış ve Denizli’de yargılanmıştır. Ancak yargılama sonucunda beraat etmiş olmasına rağmen Antalya’da doktorluk mesleğini sürdürürken çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve ekonomik sıkıntı çekmiştir. Bu nedenle 1937 yılında ulaşımın hayli zor olduğu Antalya’nın Tekirova ilçesindeki Atbükü Krom Madeni işletmesinin doktorluğu teklifini kabul etmiştir. SCF’nin kapatılmasının ardından da bir süre siyaset dışında kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşının başlamasından dolayı 31 Mayıs 1942’de yeniden askere alınmış ve Antalya Orman Koruma 3. Alay Talimgah Taburu Doktoru olarak görevlendirilmiştir. 30 Eylül 1943’te terhis edilmiştir. 1946 yılında yapılan belediye başkanlığı seçimlerinde ilk kez adayların Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Merkezinden atanmayıp, temayül oylamasıyla belirlenmesi üzerine Onat, 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılan seçimde CHP’den Antalya Belediye Başkanı seçilmiştir. Ancak belediye başkanlığı esnasında partizanca tutum takınmaması bazı çevreleri rahatsız etmiştir. 21 Temmuz 1946’da yapılan genel seçimlerde tarafsız davranması ve CHP yanlısı valilerle problem yaşamaması onu parti teşkilatıyla karşı karşıya getirmiştir. Belediye Meclisi tarafından 5 Şubat 1947 tarihinde “*itimatsızlık ve kifayetsizlik*” suçlamasıyla başkanlıktan alınmış ve 8 ay süren belediye başkanlığı görevi sona ermiştir.

1948 yılı başlarında Antalya’ya gelen ve kendisine yakın ilgi gösteren Demokrat Parti (DP) Genel Başkanı Celal Bayar’ın teklifini kabul ederek DP’ye katılmış ve 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçiminde IX. Dönem TBMM’de Antalya Milletvekili olarak yer almıştır. Sonraki iki dönemde de bu özelliğini sürdürmüştür.

IX. Dönem TBMM’de Dışişleri Komisyonu, Çalışma Komisyonu Tasnif Heyeti, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda görev yapmıştır. Bakanlıkların ve bağlı kurumların bütçe görüşmeleri, turizm sektörüyle ilgili düzenleme, yaş haddini tespit eden kanun, Milli Varlık Kanunu, Ceza Kanunu, Askeri Ceza Kanunu, Adli Tıp Kurumu, Tunus ile ilişkiler, Denizbank ve özel hastanelerle ilgili 136 konuşması, 7 sözlü sorusu ve 46 tavreri tespit edilmiştir. Ayrıca Vakıfların idaresi ve turizm ile ilgili iki tane de kanun tasarısı bulunmaktadır.

1954 yılında yapılan milletvekili genel seçiminde yeniden DP’den Antalya Milletvekili seçilen Burhanettin Onat, Mecliste DP Grup Başkanvekilliğinin yanı sıra iki kez Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni ve bir kez de Hariciye Encümeni Azası olarak görev yapmıştır. Vakıflar idaresinin ıslahı, bir gaziye vatani hizmetlerinden dolayı maaş bağlanması, antepfıstığı ve harnup ağaçlarının ıslahı, yurt dışından bazı gemiler ve araçların satın alınması, elektrometalürjide kullanılacak elektrikle ilgili olmak üzere 5 kanun teklifi tespit edilmiştir. Orman Kanunu başta olmak üzere resmi kurumların bütçeleri, görevden düşürülen savaş gemileri, Askeri Mıntıklar Kanunu, bazı illerde Örfi İdare’nin uygulanması, diğer devletlerle yapılan antlaşmalar, İskan Kanunu ve ülkenin zirai durumu gibi konularda toplam 101 konuşma, 29 tavreri ve 3 sözlü sorusu bulunmaktadır.

1957 yılında üçüncü kez milletvekili seçilmiştir. 01.11.1957-25.05.1960 tarihleri arasında görev yapan ve 1960 Askeri Müdahalesi dolayısıyla sadece 3 yasama yılı bulunan XI. Dönem TBMM’de her üç yasama yılında da Hariciye Encümeni Azalığı, bir yıl Muvakkat Encümeni Reisliği ve bir yıl da Basın-Yayın ve Turizm Encümeni Azalığı yapmıştır. Ayrıca Meclis Başkan Vekilliği Seçimi ile Ticaret Encümenliği Seçimi Tasnif Heyetlerinde görev almıştır. Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair 431 Sayılı Kanun’un bazı maddelerinin değiştirilmesi, Gümrük Kanunu’nda değişiklik ve Turizm Kanunu’nda değişiklik olmak üzere 3 kanun teklifi bulunmaktadır. Bu konuların yanı sıra Hilal-i Ahmer, bakanlıklar ve muhtelif resmi kurumların bütçeleri, Osmanlı hanedanı kadınların yurda dönmesi, ülke savunması, eğitim, askeri personelin özlük hakları, radyo istasyonları, Orman Kanunu, İmar Kanunu, Muvazene-i Umumiye Kanunu, bazı suçluların affı, köylerde kullanılan içme suları gibi konularda

67 konuşması, 9 takriri ve 3 tane de sözlü sorusu bulunmaktadır.

Milletvekili olduğu ilk dönemden itibaren TBMM'nin en aktif milletvekillerinden biri olmuştur. Turizm çalışmalarına önem vermiş, turistik tesislerin yapılması ve ülkenin turizm gelirlerinin artırılması için mücadele etmiştir. Meclis Başkanlığına turizm faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla bir kanun tasarısı vermiş ve bu tasarının kanunlaşması için gayret göstermiştir. Onat'ın çabalarıyla *"Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu"* Mayıs 1953'e kabul edilmiştir.

Antalya'nın tarihi, kültürel ve sanatsal zenginliklerine dair TBMM'de yaptığı konuşmalarla bunların onarımı, korunması ve sürdürülebilmesi için destek sağlamaya çalışmıştır. Üç Kapılar, Aspendos, Kızılkule gibi Antalya'daki birçok tarihi yapının restore edilmesini sağlamıştır. Şehrin önemli bir anıtı olan Hadrianus Kapısı'nın restore edilmesini ve toprak altında kalan kısımların çıkarılmasında katkısı büyüktür. (Üç Kapılar)Antalya'ya bir alüminyum fabrikası kurmak için yoğun çaba sarf etmişse de bu girişim 1960 Askeri Müdahalesiyle sonuçsuz kalmıştır Doğuda yeni bir üniversite kurma düşüncesine karşı çıkmış, doğu vilayetlerinin önceliğinin üniversite eksikliği değil, başka konular olduğunu savunmuştur.

Türkiye'nin farklı yörelerinde doktor olarak görev yapması sebebiyle halkın sağlık sorunlarını ve ihtiyaçlarını yakından bilen Burhanettin Onat, Meclis çatısı altında sağlık konularını da gündeme getirmiştir. Sağlık için ayrılan bütçelerin, hastanelerin ve sağlık hizmetlerinin yetersiz, doktorların zorunlu hizmet uygulamasında yanlışlıklar olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Burhanettin Onat sağlık sigortası uygulamasının neden gerekli olduğunu vurguladığı açıklamalarıyla sağlık sigortası uygulamasının temellerinin atılmasına öncülük etmiştir.

Burhanettin Onat pek çok tartışmada olduğu gibi Osmanlı hanedanına mensup kadınların Türkiye'ye dönmelerine dair tartışmalar sırasında liberal bir tavır sergilemiştir. Onat'a göre tacını ve tahtını kaybeden hanedanın mensuplarının bunlara yeniden kavuşmak için ülkelerinin ihtilal ve kan içinde yüzmesine razı olacak kadar ihtirasa kapılırken, sadece Osmanlı hanedanı üyelerinin buna tenezzül etmemiş, tarihin takdir ettiği acı durumlara boyun eğmeyi bilmişlerdir. Kadınların aç kalmış, erkeklerin şoförlük, garsonluk yapmış fakat ülkeleri aleyhinde hiçbir komploya girmemiş, bu konudaki teklifleri reddetmişlerdir. Bugün de hiçbir iddiaları yoktur. Ruhlarına hakim olan tek şey yurt hasretidir. Hanedan üyesi kadınlara izin verilerek yaşadıkları ıstırap sona erdirilmelidir.

İzlenen eğitim politikasıyla ilgili tartışmalar esnasında, yabancı okullara dair eleştiriler karşısında bunların bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. ODTÜ'nün yabancı dille eğitim yapmasına yönelik eleştiriler karşısında İngilizce'nin önemine değinmiş ve üniversitenin Türkiye, hür milletler dünyası ile insanlık için önemli olduğunu, bu kurum sayesinde Rockefeller, Ford, UNESCO gibi kurumların yardımlarının hazır olduğunu da savunmuştur.

Okullarda dinî eğitim verilmesi konusunda da özgürlükçü yaklaşımını sürdürmüştür. Burhanettin Onat dinî meseleler konusundaki ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla açılan imam hatip okullarındaki çocukların en ilkel şekilde ve çoğu yetersiz hocalardan ders alarak yetiştiklerini, bunu önlemek ve kitlelere, ruhlara, muazzam kalabalığın maneviyatına hitap etmek için donanımlı din adamları yetiştirmek gerektiğini vurgulamıştır..

Dış politikayı ilgilendiren konulara da kayıtsız kalmayan Burhanettin Onat, Libya'nın bağımsızlığından duyduğu memnuniyeti belirtmiş ancak Tunus meselesi konusunda Türkiye'nin öncülük etmesi gerektiğini belirtmiştir. Hükümetin izlediği politikayı; *"Bütün Müslüman memleketler murahhasları Tunus dâvasını Birleşmiş Milletler nezdinde destekledikleri halde haksızlığa ve baskıya mâruz bulunan Tunuslu kardeşlerimize karşı Türkiye neden kayıtsız kalmakta ve dâvalarına neden alâka göstermemektedir?"* sözleriyle eleştirmiştir. Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak

Türkiye'nin İngiltere ve Yunanistan ile olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesini istemiştir.

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Ankara Merkez Heyeti Azalığı da yapmış olan Burhanettin Onat, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi'nin ardından tutuklanmış ve 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961 tarihleri arasında Yassıada yargılanmıştır. Yüksek Adalet Divanı tarafından anayasayı ihlal suçundan 10 sene ağır hapis cezasına çarptırılmış ve ömür boyu kamu hizmetinden men edilmiştir. Ağustos 1966 yılı Ağustos ayına kadar Kayseri cezaevinde yatan Onat, 3 Ağustos 1966 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen af yarasının ardından tahliye edilmiştir. Ancak siyasi yasağı 15 Mayıs 1974 tarihinde kabul edilen yeni bir af kanununa kadar devam etmiştir.

Fatma Dürdane (1903-1974) hanımla evlenmiş olan Onat'ın Ayşe Güler adında bir kızı olmuştur. Onat resime, hem Batı hem Türk müziğine ilgi duyan, keman çalan, sporu seven, kılıç ve silah kuşanan oldukça renkli ve çok yönlü bir insandır. Arapça, Farsça ve Fransızca bilmektedir. Yayımlanmış *"Madende Bir Gece"*, *"İstanbul Şehir Tiyatrosu Antalya'da"*, *"Tetkikler: Antalya Vilayeti Tarihi"*, *"Aspendos Tiyatrosu"* adlı makaleleri, *"Buhran"* isimli hikayesi, *"Ay Tutuldu"*, *"Hamal"* isimli piyesleri, rubailer şeklinde yazılmış fıkraları bulunmaktadır. 1952 yılında şehrin ilk rehberi olan basılan *"Turistik Antalya"* adlı eserin hazırlanmasında ve yayımlanmasında büyük katkısı olmuştur. *"Yanıklar ve Tedavileri"* adlı kitabı bulunan Onat'ın büyük emek verdiği *"Bir Zamanlar Antalya: Bir Antalya Sevdalısının Kaleminden"* adlı eseri ise ölümünün ardından yayımlanabilmiştir.

14 Aralık 1976 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Vasiyeti gereği cenazesi 16 Aralık 1976'da Antalya Andızlı Mezarlığına defnedilmiştir. Ancak daha sonra yol genişletme çalışmaları nedeniyle mezarı 6 Ocak 2000 tarihinde özenle Uncalı Kent Mezarlığına nakledilmiştir. Günümüzde adı şehir merkezinde bir caddede yaşatılmaktadır.

Burhanettin Onat günümüzde kutlanmakta olan "Altın Portakal Film Festivali'nin temelini atmıştır. Belediye başkanlığı döneminde kurduğu ve büyük destek verdiği Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneğinin çabalarıyla 1956 yılından itibaren her yıl mayıs ayının son haftasında kutlanmaya başlanan *"Antalya Belkıs Tiyatro ve Müzik Festivali"* kutlamaları 1963 yılından itibaren *"Antalya Altın Portakal Müzik, Tiyatro ve Film Festivali"* adı altında kutlanmaya devam etmektedir.

Recep BÜYÜKTOLU

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı, **Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Başbakanlık Fonu, 30.11.1.0-184-23-12.

Devlet Arşivleri Başkanlığı, **Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Başbakanlık Fonu, 30.1.0.0-50-303-2.

Devlet Arşivleri Başkanlığı, **Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Başbakanlık Fonu, 10.9.0.0-90-275-4.

GÜÇLÜ, Muhammet, **Dr. H. Burhanettin Onat ve Hayatı (1894-1976)**, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2004.

NASKALİ, Emine Gürsoy, **Celal Bayar Arşivinden Serbest Fırka Anıları**, Doğan Kitap, İstanbul, 2015.

ONAT, Burhanettin, **Bir Zamanlar Antalya: Bir Antalya Sevdalısının Kaleminden**, Ed: Ayşe Üçok, Mepa Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZER, Sevilay - ÇETİN, Bayram, *Demokrat Parti Antalya Milletvekili Burhanettin Onat'ın Meclis Faaliyetleri (1950 -1960, VI. Uluslararası Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu 18-20 Nisan 2019*, Alanya, ss. 228-241.

ÖZTÜRK Kazım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954**, TBMM Vakfı Yayınları, Cilt VII, s. 86-88.

TBMM Arşivi, **TBMM Tutanak Dergisi**, IX. Dönem (22.05.1950-12.03.1954).

TBMM Arşivi, **TBMM Tutanak Dergisi**, X. Dönem (14.05.1954-11.09.1957).

TBMM Arşivi, **TBMM Tutanak Dergisi**, XI. Dönem (01.11.1957-25.05.1960).

TBMM Arşivi, **TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası**, IX, X ve XI. Dönem, Sicil No:1569, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

TBMM Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, **TBMM Albümü**, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Cilt II, Ankara, 2010.

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, Ocak 1957, No: 180.

Vakit, 31 Ekim 1955.

01/04/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/burhanettin-onat-1894-1976/?pdf=5966> adresinden erişilmiştir